

МИГРАЦИИ

Население, Том 36, Книжка 2, декември 2018, 193-213

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ЕМИГРАЦИЯТА ОТ БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1989: ПРИЧИНИ, СТРУКТУРИ И ПОСЛЕДИЦИ

Павлина СТОЯНОВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Демография*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, УЛ. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

✉ pavlinavstoyanova@gmail.com

Резюме: В условията на глобализация хората все по-често сменят своето местообитание и месторабота. Улеснените комуникации, достъпът до информация и транспорт засилват процесите на миграция. Миграцията като един от основните демографски процеси се превръща в ключов проблем за много държави и България не е изключение. Икономическата и политическата нестабилност в страната ни през 90-те години на ХХ век изигра ролята на отблъскващ фактор и доведе до значителна емиграция през този период. Последвалите години на стабилизация и икономически растеж не успяха да тушират негативната тенденция, а членството на България в ЕС предостави допълнителни възможности на българските граждани да пътуват и да живеят извън страната, в рамките на съюза. Свободният достъп до пазарите на труда и образователните системи на страните-членки създават условия, както за мобилност, така и за дългосрочна миграция.

В настоящата статия е направен кратък статистически и исторически обзор на характера на българската емиграция. Анализът на миграционните процеси след 1989 г., макар да е затруднен от недостиг на изчерпателни статистически данни, има за цел да открие основните причини и мотиви на емигрантите да напуснат страната ни и да разкрие влиянието на миграционните процеси върху възрастовата структура на населението, фертилния контингент и населението в трудоспособна възраст в страната.

Ключови думи: емиграция; миграционен поток; имиграция; нетна миграция.

Статията да се цитира по следния начин:

Стоянова, П. (2018). Емиграцията от България след 1989: причини, структури и последици. *Население*, 2, 193-213. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© П. Стоянова, 2018

Статията е постъпила през март 2018

Приета за публикуване през май 2018

Публикувана онлайн през декември 2018

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

MIGRATIONS

Nasselenic Review, Volume 36, Number 2, December 2018, 193-213
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenic-review.org>; e-mail: nasselenic_review@abv.bg

EMIGRATION FROM BULGARIA AFTER 1989: REASONS, STRUCTURES AND CONSEQUENCES

Pavlina STOYANOVA

*Institute for Population and Human Studies - Bulgarian Academy
of Sciences Department of Demography*

BULGARIA, Sofia 1113, Akad.G. Bonchev St, bl. 6

✉ pavlinavstoyanova@gmail.com

Abstract: *In the context of globalization people more often change their environment and employment. Facilitated communications, the access to information and transport, strengthen migration processes. Migration, as one of the main demographic processes is becoming a key issue for many countries and Bulgaria is no exception to the overall picture. The economic and political fluctuations in our country in the 1990s have become a push factor and led to significant emigration during this period. The following years of stabilization and economic growth failed to reverse the negative trend and Bulgaria's EU membership provided additional opportunities to Bulgarian citizens to travel and live outside their country within the Union. Free access to the labor markets and education systems of the Member States creates conditions for mobility and long-term migration.*

This article provides a brief statistical and historical overview of the nature of Bulgarian emigration. Despite that the analysis of migration processes after 1989 has been difficult due to a lack of comprehensive statistical data the paper aims to highlight the main reasons and motivations of emigrants to leave Bulgaria and to reveal the influence of migration processes on the fertile contingent, population's age structure and population's working age in the country.

Keywords: emigration; migration flow; immigration; net migration.

This article can be cited as follows:

Stoyanova, P. (2018). Emigratsiyata ot Bulgaria sled 1989: prichini, strukturi i posleditsi. [Emigration from Bulgaria after 1989: Reasons, structures and consequences]. *Nasselenic Review*, 2, 193-213]. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© P. Stoyanova, 2018

Submitted – March 2018

Revised – May 2018

Published – December 2018

The author has read and approved the final manuscript.

ВЪВЕДЕНИЕ

Съществуват редица теоретични конструкции, които имат за цел да обяснят причините и условията за миграционните движения, нагласите и мотивите за миграция на населението. Такава е и широко разпространената в изследванията перспектива на отблъскващите и привличащи фактори (т.нар. “push and pull” фактори)¹.

“Push” (отблъскващи, тласкащи) фактори са тези, които карат индивида да напусне доброволно обичайното си място на пребиваване. Тези фактори се свързват с условията на пазара на труда, които са предпоставка за ниска икономическа активност и липсата на възможност за реализация. В редица случаи хората са принудени да емигрират и защото са под някаква заплаха, ако останат в страната си.

“Pull” (привличащи, притеглящи) фактори са тези, които карат индивида или групата индивиди, да напуснат своята държава и да изберат друга. Това са по-добрите икономически възможности, предлагането на повече работни места и перспективата за по-добър живот (Минчев и кол. 2012: 12–14). Възрастните хора, когато се пенсионираат искат да живеят на по-спокойно място, където климатът е приятен и топъл. Такива места също са фактори на привличане. Привличащите фактори играят роля при избора на дестинация. Хората по-често избират места по-близки до местоположението си, с по-добри културни, политически и климатични условия, отколкото същите, но по-отдалечени места. Рядко се намират хора, които се установяват на големи разстояния, на места, за които нямат достатъчно информация и познания.

Българската емиграция след 1989 г. има предимно икономически характер. Нестабилната политическа и икономическа обстановка, високата безработица, рискът от изпадане в бедност за голяма част от българското население биха могли да се определят като силно отблъскващи фактори. В същото време отварянето на границите, възможността за достъп до трудовите пазари и образователните системи в страните от Западна Европа и САЩ, успоредно с по-високото заплащане и качество на живот, изиграха ролята на привличащ фактор. Това подтикна много хора да потърсят възможност за работа, реализация и по-висок стандарт на живот извън пределите на България.

Миграцията като основен демографски процес оказва значително влияние върху броя и демографската структура на населението. В условията на ясно изразена негативна тенденция за намаляване на населението в България е изключително важно да се обърне внимание и на този демографски процес. Недостигът на изчерпателни данни и регистри затрудняват в значителна степен изучаването му. Големият емигрантски поток в последните три десетилетия, който се формира в резултат на политическата и икономическа нестабилност

---

¹ В българските изследвания все още няма единодушие за превода на “push and pull factors”. Най-често срещаният превод е отблъскващи, тласкащи фактори за “push factors” и привличащи, притеглящи фактори за “pull factors”. С цел да се избегнат терминологични неточности в настоящата статия ще бъдат използвани следните работни наименования: отблъскващи фактори за “push factors”, привличащи фактори за “pull factors”.

в страната, се състои предимно от лица в ниските и средни възрастови групи. Този неспиращ процес успоредно с високата смъртност и ниска раждаемост доведе до трайно намаляване на броя на населението в България, на фертилния контингент и трудовия ресурс на страната, както и до влошаване на възрастово-половата структура на населението.

Ситуацията се усложни допълнително след приемането на страната ни в ЕС. Пълноправното членство на България осигури достъп на българските граждани до европейските трудови пазари. Съгласно член 45 от Договора за функциониране на ЕС всички граждани на страни-членки, както и техните семейства, имат право да се придвижват свободно на територията на Съюза. Тази свобода създаде възможност хората да бъдат мобилни в рамките на общността. Те могат свободно да сменят своето местообитание, да работят сезонна работа, или да пътуват ежедневно до друга страна-членка. Макар за демографската статистика, всички лица напуснали страната да се считат за емигранти, то обхваща на тези лица не е пълен, особено за ежедневните пътувания, граничната мобилност и т.нар. гурбетчийство. Така тези лица, които не пребивават и не работят на територията на страната, и де факто са част от емигрантския поток, остават не документирани.

Световната икономическа криза от 2008 г. засегна и българската икономика. Най-осезаемо това се усети през 2009 г., когато имаше спад на БВП, увеличение на безработицата и рязко увеличение на емиграционните потоци. Макар че икономическата обстановка в страната постепенно се стабилизира и броят на емигрантите започна да намалява след 2011 г., миграционните процеси не стихват. Това поставя редица изследователски въпроси. Основният сред тях е защо броят на емигрантите не намалява, при положение, че икономическата обстановка в страната се стабилизира? Отговорът на този въпрос е потърсен с анализа на промяната в обема и структурите на емиграцията, както и на причините и мотивите за емиграция.

Вторият изследователски въпрос е какво е влиянието на отрицателното миграционно салдо върху структурата на населението и могат ли имиграционните потоци да компенсират частично емиграцията на хора в трудоспособна възраст и на жени във фертилна възраст?

В контекста на поставените изследователски въпроси в настоящата статия е направен кратък статистически и исторически обзор на характера на българската емиграция. Анализът на миграционните процеси след 1989 г. макар да е затруднен от недостиг на изчерпателни статистически данни има за цел да открие основните причини и мотиви на емигрантите да напуснат страната ни и да разкрие влиянието на миграционните процеси върху възрастовата структура на населението, фертилния контингент и населението в трудоспособна възраст в страната.

За целите на анализа са използвани данни на НСИ, Евростат, Световната банка, както и анонимизирани микро данни от извадково изследване „Миграция и миграционно поведение на населението“, проведено от НСИ по време на Преброяване 2011. На тяхна база авторът е направил изчисления, които дават по-реална представа относно миграционното поведение на населението, както и за някои нагласи свързани с краткосрочната и дългосрочна емиграция.